

جان‌شینی ناگهانی

بررسی اثرات تغییر ناگهانی رهبری در خاور میانه

ویراستاران:

سایمون هندرسون
کریستین سی. اولریکسن

محمد بن زاید و آینده رهبری امارات متحده عربی

در عمل، شیخ محمد بن زاید آل نهیان، ولیعهد ابوظبی، از هم‌اکنون رهبر سیاسی امارات متحده عربی است، هرچند که رئیس کشور امارات متحده و حاکم ابوظبی، برادر ناتنی بزرگ‌تر او، شیخ خلیفه است. این گزارش با بررسی رهبری امارات متحده به این موضوع می‌پردازد که اگر، به هر دلیلی، شیخ محمد بن زاید به مقام امیر ابوظبی یا رئیس امارات متحده عربی نرسد، چه اتفاقی ممکن است بیفتد.

تشکیل امارات متحده

در سال ۱۹۶۸، بریتانیا به حضور خود در نواحی شرق کانال سوئز پایان می‌داد، ابتدائاً تشکیل کنفدراسیونی را پیشنهاد داد که شامل امارات متحده امروز به‌علاوه قطر و بحرین باشد، ولی قطر و بحرین استقلال کامل را انتخاب کردند.

ابوظبی هم از لحاظ اندازه جغرافیایی و هم قدرت اقتصادی بر امارات متحده عربی مسلط است، و مباحی است که بیش از ۹۰ درصد ذخایر نفت این اتحادیه -بالغ بر اندکی کمتر از ۶ درصد نفت کل دنیا- را در اختیار دارد. بیشتر بقیه امیرنشین‌ها، که عجمان کوچک‌ترین آن‌هاست، نفت اندکی دارند یا اصلاً نفت ندارند -هر امیرنشین هم مسئولیت منابع انرژی درون مرزهای خود را دارد.^۱ به لحاظ جغرافیایی، نکته قابل توجه در مورد امارات این است که چند امیرنشین آن در داخل قلمروهای دیگر محصور شده‌اند، که این بازتابی از ساختار قبیله‌ای و کوچ‌نشینی برای دسترسی به مراتع در گذشته است. از زمان تاسیس امارات متحده

امارات متحده عربی در نوامبر ۱۹۷۱ به صورت اتحادیه‌ای از شش امیرنشین تشکیل شد: ابوظبی، دبی، شارجه، فجیره، عجمان، و ام‌القویین. امیرنشین هفتم -راس‌الخیمه- در فوریه ۱۹۷۲ به آنها پیوست (جدول ۱). دور رهبر بنیان‌گذار امارات متحده عربی، شیخ زاید بن سلطان آل نهیان (۲۰۰۴-۱۹۱۸)، امیر ابوظبی، و شیخ راشد بن سعید آل مکتوم (۹۰-۱۹۱۲)، امیر دبی بودند. پسران آنها و نوه‌های مذکرشان امروز بازیگران اصلی آینده کشور هستند.

در قرن‌های گذشته، جنوب منطقه خلیج فارس از سوی مقامات بریتانیایی «ساحل دزدان دریایی» محسوب می‌شد؛ این عنوان تا سال ۱۸۵۳ دوام آورد تا آن‌که بریتانیا و شیخ‌های منطقه «پیمان صلح دریایی دائمی» را امضا کردند و پیمان‌های متعاقب آن مسئولیت هدایت روابط خارجی منطقه را به بریتانیا واگذار کرد. وقتی در حدود یک قرن بعد،

تئوری جانشینی رئیس کشور امارات

جانشینی رئیس کشور امارات متحده عربی بر اساس اصول ۵۱ تا ۵۴ قانون اساسی کشور اجرا می‌شود؛ قانون اساسی در سال ۱۹۷۱ یک سند «موقت» محسوب می‌شد و در سال ۱۹۹۶ دائمی شد. اصل ۵۱، آن‌طور که برخی ناظران گاهی به اشتباه فرض می‌کنند، ریاست امارات متحده عربی را به ابوظبی «واگذار» نمی‌کند، بلکه می‌گوید «شورای عالی اتحاد باید از میان اعضای خود یک رئیس اتحادیه و یک نایب رئیس برگزیند»؛ شورای عالی شامل امیران هر هفت امارت یا نمایندگان تعیین شده آن‌ها می‌شود. ضمناً،

- اصل ۵۲ یک دوره پنج ساله تصدی را برای رئیس و نایب رئیس تعیین می‌کند؛
- اصل ۵۳ «شورای عالی اتحاد» را ملزم می‌کند تا طی یک ماه بعد از مرگ یا عزل رئیس کشور، جانشین او را تعیین کند؛ و
- اصل ۵۴ مسئولیت‌های رئیس کشور را مشخص می‌کند.^۲

عربی، ریاست آن را امیر ابوظبی به عهده داشته است، و نخست‌وزیری آن ابتدائاً به عهده ولیعهد دبی (۷۹-۱۹۷۱) و بعداً امیر دبی بود.

به لحاظ نظری، هفت امیرنشین عضو امارات جایگاهی برابر دارند، و حضور امیر فجیره به عنوان نماینده امارات متحده عربی در نشست اتحادیه عرب در تونس در مارس ۲۰۱۹ تلویحاً به همین موضوع اشاره دارد. اما واقعیت چیز دیگری است. فقط دبی می‌تواند تا حدی در برابر اراده ابوظبی مقاومت کند. و ابوظبی است که بحران‌های سیاسی امارات را حل و فصل می‌کند؛ مثل عزل ولیعهد راس الخیمه در سال ۲۰۰۳ که با تصمیم پدرش مبنی بر جایگزینی او با برادر ناتنی جوان‌ترش مخالفت کرد، و این تصمیم با اعزام خودروهای زرهی از ابوظبی اجرا شد.

پایتخت امارات، در زمان استقلال، هنوز یک روستای ماهیگیری کوچک بود؛ نفت در سال ۱۹۵۸ کشف شده بود. امروز این شهر به همراه دبی، یک دولت‌شهر شناخته‌شده در منطقه خلیج فارس است. در دوره محمد بن زاید، که تصمیم‌گیرنده ارشد هم برای ابوظبی و هم امارات متحده بوده، تحول ادامه پیدا کرده است. نیروهای مسلح امارات به شدت تقویت شده و، در کنار دیپلماسی، این کشور را به یک بازیگر منطقه‌ای تبدیل کرده است.

جدول ۱. مساحت، جمعیت، و ذخایر نفت در هفت امیرنشین

امیرنشین	مساحت (مایل مربع)*	جمعیت تخمینی (۲۰۱۸) [†]	ذخایر نفت (۲۰۱۷) ^{††}
ابوظبی	۲۶,۰۰۰ (۶۷,۳۴۰ کیلومتر مربع)	۳,۲۳۰,۰۰۰	۹۰ میلیارد بشکه
عجمان	۱۰۰ (۲۶۰ کیلومتر مربع)	۵۴۰,۰۰۰	ناچیز/صفر
دبی	۱,۵۸۸ (۴,۱۱۴ کیلومتر مربع)	۳,۳۲۰,۰۰۰	۴ میلیارد بشکه
فجیره	۵۶۰ (۱,۴۵۰ کیلومتر مربع)	۲۵۰,۰۰۰	ناچیز/صفر
راس الخیمه	۶۵۰ (۱,۶۸۴ کیلومتر مربع)	۳۹۰,۰۰۰	۰٫۱ میلیارد بشکه
شارجه	۱,۰۰۰ (۲,۵۹۰ کیلومتر مربع)	۱,۵۱۰,۰۰۰	۱٫۵ میلیارد بشکه
ام‌القیوین	۲۷۷ (۷۲۰ کیلومتر مربع)	۸۰,۰۰۰	ناچیز/صفر

* منبع: دولت امارات متحده عربی، <https://www.government.ae/ar-ae/about-the-uae/the-seven-emirates>.

† منبع: «آمار جمعیت امارات متحده عربی»، گلوبال مدیا اینسایت، <https://www.globalmediainsight.com>. این ارقام شامل مهاجران هم می‌شود.

†† منبع: «امارات متحده عربی - خدمات ماشین‌آلات میدان نفت و گاز»، <http://www.export.gov>.

تاریخچه جانشینی رئیس کشور

شد. او به عنوان خلبان هلیکوپتر نظامی تعلیم دید و به عنوان رئیس ستاد نیروهای مسلح امارات متحده در دهه ۱۹۹۰ خدمت کرده است.

■ **هزاع بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۶۳).** او از سال ۲۰۰۶ مشاور امنیت ملی شیخ خلیفه بوده و اکنون بر مسائل داخلی تمرکز دارد. او برادر تنی محمد بن زاید است.

■ **سیف بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۶۸).** او از سال ۲۰۰۹ معاون نخست‌وزیر و از سال ۲۰۰۴ وزیر کشور بوده است و برادر ناتنی محمد بن زاید است.

■ **طحنون بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۶۸).** او تحصیلکرده آمریکاست و از سال ۲۰۱۵ مشاور امنیت ملی بوده و، به رغم تلاش برای عدم جلب توجه عمومی، فردی بسیار توانمند محسوب می‌شود. او برادر تنی محمد بن زاید است.

■ **منصور بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۷۰).** او از سال ۲۰۰۹ معاون نخست‌وزیر و همین‌طور وزیر امور ریاست کشور بوده است. او مالک باشگاه فوتبال منچستر سیتی است و «شرکت سرمایه‌گذاری مبادله» را که مورد حمایت دولت است اداره می‌کند. منصور از یک دعوای حقوقی مربوط به شرکت مالزیایی «وان مالزیا دولوپمنت برهاد» سر به سلامت برد، که یک رسوایی چند میلیارد دلاری مربوط به یکی از زیرمجموعه‌های «مبادله» بود.

■ **عبدالله بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۷۲)** که از سال ۲۰۰۶ وزیر امور خارجه امارات متحده است. او برادر تنی محمد بن زاید است.

■ **خالد بن محمد بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۸۲)،** بزرگ‌ترین پسر محمد بن زاید. او از سال ۲۰۱۷ در سمت معاون مشاور امنیت ملی خدمت کرده است.

■ **حمدان بن محمد بن راشد آل مکتوم (متولد ۱۹۸۲).** ولیعهد دبلی. او شاعر است، و به «فَزَاع» معروف است و در ورزش فعالیت دارد و از شبکه‌های اجتماعی خصوصاً اینستاگرام استفاده می‌کند.

■ **مکتوم بن محمد بن راشد آل مکتوم (متولد ۱۹۸۳).** او سومین پسر محمد بن راشد آل مکتوم است، و در سمت نایب امیر دبلی خدمت می‌کند.

■ **ذیاب بن محمد بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۸۹)،** پسر دوم محمد بن زاید. او در سال ۲۰۱۵ در نیروهای مسلح امارات متحده در یمن خدمت کرده است.

در تاریخ امارات متحده تا کنون فقط یک مورد جانشینی رئیس کشور رخ داده است: زمانی که حاکم بنیان‌گذار، شیخ زاید بن سلطان آل نهیان، در ۲ نوامبر ۲۰۰۴ در سن هشتادوشش سالگی درگذشت. شیخ زاید در سال ۱۹۶۶ امیر ابوظبی شد و در سال ۱۹۶۹ بزرگ‌ترین پسر خود، شیخ خلیفه بن زاید، را به عنوان ولیعهد و نهایتاً جانشین خود تعیین کرد. در نوامبر ۲۰۰۳ وقتی وضع سلامتی شیخ رو به وخامت بود، سومین پسر خود، شیخ محمد بن زاید، را هم به عنوان معاون ولیعهد تعیین کرد، که پیامی روشن داشت برای جهت ایده‌ال او در مسیر نهایی جانشینی در ابوظبی. ۳ یک سال بعد، با درگذشت شیخ زاید طبق مقررات، شیخ خلیفه جانشین پدرش و امیر ابوظبی شد و محمد بن زاید به مقام ولیعهدی ابوظبی رسید. در سطح فدرال، در ۳ نوامبر ۲۰۰۴، شیخ خلیفه از سوی شورای عالی حکام به عنوان رئیس کشور امارات متحده عربی هم «انتخاب شد» - بعد از یک روز که نایب رئیس کشور (و امیر دبلی)، شیخ مکتوم بن راشد آل مکتوم، رسماً عنوان «رئیس موقت» را داشت.

بازیگران اصلی

برای سناریوهای جانشینی مختلف در امارات متحده، افراد زیر، بر اساس ارشذیت سنی، شخصیت‌های کلیدی هستند:

■ **خلیفه بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۴۸)،** رئیس کشور امارات متحده و امیر ابوظبی از زمانی که شیخ زاید بنیان‌گذار کشور امارات در سال ۲۰۰۴ درگذشت. شیخ زاید چندین مورد سکتته مغزی داشت و ندرتاً در انظار عمومی دیده می‌شد مگر در تصاویری که به‌دقت تنظیم شده باشد. انتشار یک کلیپ ویدیویی که او را در مهمانی ماه رمضان در سال ۲۰۱۹ نشان می‌داد، به خاطر نمایش بی‌ملاحظه وضع وخیم جسمی و روحی او ناظران را شوکه کرد.

■ **محمد بن راشد آل مکتوم (متولد ۱۹۴۹)،** محمد بن راشد نخست‌وزیر امارات متحده و امیر دبلی. یکی از همسران او، هیا، خواهر ناتنی ملک عبدالله پادشاه اردن است؛ هر چند بنا به گزارش‌های متعدد، او طلاق گرفته و در لندن در تبعید زندگی می‌کند. یکی از دختران او با شاهزاده ناصر بن حمد آل خلیفه، پسر پادشاه بحرین، ازدواج کرده است.

■ **محمد بن زاید آل نهیان (متولد ۱۹۶۱)،** ولیعهد ابوظبی. محمد بن زاید در مدرسه نظامی سلطنتی سندهرست بریتانیا تحصیل کرده است، که این تجربه باعث خصومت او با بریتانیا

ظهور محمد بن زاید

فدرال را به خطر انداخت. اولین تحول، کاهش خودمختاری سیاسی دیرینه دبی در امور داخلی اش به خاطر سقوط ناشی از بحران دهی سال ۲۰۰۹ و «طرح نجات» ۲۰ میلیارد دلاری از سوی ابوظبی بود. دوم، پاسخ امنیتی تند حکومت به بهار عربی بود، هر چند آشوب‌های سیاسی فراملی عملاً به امارات متحده نرسید. اقدامات مربوط به آن در ابوظبی هماهنگ شد ولی در همه هفت امیرنشین پیاده شد. و تحول سوم مربوط به خروج روزافزون شیخ خلیفه رئیس امارات از زندگی سیاسی بود - روندی که در نتیجه یک سکنه مغزی در ژانویه ۲۰۱۴ تقریباً کامل شد و بعد از آن او برای بیش از دو سال دیده نشد.

تا سال ۲۰۱۶ دیگر محمد بن زاید هم در داخل و هم در سطح بین‌الملل به عنوان رئیس غیررسمی کشور محسوب می‌شد و نقش محوری را در سیاست‌گذاری هم در سطح امیرنشین و هم فدرال به عهده گرفت. ویدیویی که پیش‌تر به آن اشاره شد و مربوط به بهار ۲۰۱۹ است به وضوح نشان داد که بازگشت شیخ خلیفه به حیات سیاسی، با توجه به بیماری‌اش، بعید است.

سناریوهای جانشینی

دو نتیجه احتمالی اصلی در انتظار محمد بن زاید است: یکی اینکه فقط امیر ابوظبی شود و دوم آنکه هم امیر ابوظبی و هم رئیس کشور امارات متحده شود.

سناریوی ۱: فقط امیر ابوظبی و نه رئیس کشور امارات متحده

هرچند چنین سناریویی به یک سنت تقریباً پنجاه ساله پایان می‌دهد، این فرضیه فقط یک بار آزمایش شده است - در سال ۲۰۰۴ - و همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، در قانون اساسی امارات متحده تضمین شده است.

از جنبه منطقه‌ای، محمد بن زاید با جنجال‌هایی روبرو بوده است هم به خاطر رابطه نزدیکش با ولیعهد عربستان محمد بن سلمان، و هم به خاطر گام‌های اشتباه در عملیات نظامی چهارساله دو کشور در یمن. از جنبه اقتصادی، تحریم قطر به رهبری امارات متحده که در تابستان ۲۰۱۷ آغاز شد، به دبی ضرر زد، و تحکیم کنترل فدرال در دست‌ان ابوظبی باعث بروز نارضایتی‌هایی در شارجه، فجیره، و راس‌الخیمه شده است. در صورت مرگ یا کناره‌گیری شیخ خلیفه، حاکمان هفت امیرنشین از جمله جانشین شیخ خلیفه، به عنوان امیر ابوظبی، طی یک

در رقابت جانشینی درون ابوظبی، محمد بن زاید در دهه ۲۰۰۰ بر برادر بزرگ‌تر و ناتنی خود شیخ سلطان بن زاید آل نهیان پیروز شد و پس از آن اقتدار سیاسی خود را تحکیم کرد. تا حوالی سال ۲۰۰۹، او به حاکم غیررسمی ابوظبی و بعد امارات متحده تبدیل شد و شیخ خلیفه عملاً یک مقام اسمی داشت. از سال‌های ۱۹۹۰ به بعد، محمد بن زاید به عنوان شخصیت پرانرژی مدرنیزه‌کننده ابوظبی ظاهر شد - شبیه نقش محمد بن راشد (آل مکتوم) که در دوره ولیعهدی اش (۲۰۰۶-۱۹۹۰) و بعد از آن در مقام امیر، نیروی محرکه پیشرفت دبی بود. محمد بن زاید و محمد بن راشد رابطه شخصی و حرفه‌ای نزدیکی شکل دادند و هر چند به شیوه‌هایی متفاوت - دو معمار ظهور سیاسی و اقتصادی امارات به عنوان یک قدرت منطقه‌ای در دهه ۲۰۰۰ شدند. وظیفه حساس سازمان‌دهی سیاست پاسخ به حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به طور خاص به محمد بن زاید سپرده شد؛ چون دو شهروند اماراتی هم جزو هواپیماربایان بودند. او به شیوه‌ای این کار را انجام داد که از موقعیت او در آن زمان به عنوان رئیس ستاد نیروهای مسلح فراتر می‌رفت.^۴

هرچند محمد بن زاید به خاطر اخلاق کاری تند و بی‌اغماض اما نتیجه‌بخش به شهرت رسید، از حمایت جدی درون خاندان حاکم بر ابوظبی یعنی آل نهیان هم بهره برد. بر خلاف شیخ خلیفه که تنها فرزند همسر اول شیخ زاید (شیخه حصه بنت محمد بن خلیفه آل نهیان) بود، محمد بن زاید بزرگ‌ترین نفر در بین شش پسر قدرتمند همسر محبوب شیخ زاید است؛ یعنی فاطمه بنت مبارک الکتبی. پانزده سال بعد از مرگ شیخ زاید، فاطمه کماکان به عنوان «مادر ملت» مورد احترام است.^۵

پسران فاطمه، موسوم به «بنی فاطمه»، به یک بلوک قدرت منسجم در میان نوزده پسر شیخ زاید تبدیل شدند، خصوصاً به این خاطر که در دهه ۲۰۰۰، بنی فاطمه سمت‌های ارشد را، هم در داخل امیرنشین و هم در سطح دولت فدرال، از آن خود کردند. تا سال ۲۰۰۹، اعضای بنی فاطمه تعداد زیادی از مناصب کلیدی را در دولت فدرال امارات متحده اشغال کردند، از جمله وزارت امور ریاست کشور و معاون نخست‌وزیر (منصور بن زاید)، وزیر امور خارجه (عبدالله بن زاید)، و مشاور امنیت ملی (هزاع بن زاید).

برتری ابوظبی

در سطح فدرال، سه تحول جداگانه بعد از سال ۲۰۰۹ موقعیت ابوظبی و محمد بن زاید را در سراسر امارات متحده مستحکم کرد، و قدرت را نیز طوری متمرکز کرد که توازن قوا بین امیرنشین‌های منفرد و مقامات

یکی از پسرانش؟

ترفیع خالد، بزرگ‌ترین پسر محمد بن زاید، به مقام رئیس اداره امنیت کشور در سال ۲۰۱۵ موفقیتی محسوب نمی‌شود، چون در مورد اخلاق کاری خالد و توانایی او در اجرای وظایفش تردیدهایی وجود داشت. حال ممکن است توجهات به زیاب پسر دوم امیر معطوف شود که اکنون مناصب مهمی چون رئیس «اتحاد ریل» و وزارت حمل و نقل ابوظبی را بر عهده دارد. به طور کلی، ناامیدی از عملکرد ضعیف خالد تردیدهایی را درباره انتقال نهایی قدرت به نسل جوان تر از خاندان سلطنتی امارات ایجاد کرده است. نگرانی‌های مشابهی در دبی در مورد پسران محمد بن راشد، از جمله ولیعهد دبی حمدان بن محمد آل مکتوم، بروز کرده است.

یک از برادران تنی او؟

با توجه به نگرانی‌ها درباره نسل جوان‌تر، تداوم جانشینی برادران ارشد در ابوظبی بین پسران شیخ زاید، به معنای وجود چند گزینه است.

شیخ هزاع، برادر تنی محمد بن زاید و سومین پسر بنی فاطمه، زمانی یک نامزد احتمالی برای ولیعهدی محسوب می‌شد، بعد از آن‌که برادرش امیر ابوظبی شود. ولی هزاع در سال ۲۰۱۵ به حاشیه رفت، چون شیخ طحنون یکی دیگر از پسران بنی فاطمه جای او را در سمت مشاور امنیت ملی گرفت و این مسئولیت با کنترل وسیع بر امور بین‌الملل به طحنون داده شد. او حال شخصیتی مهم در سطح بین‌الملل محسوب می‌شود. مسئولیت‌های هزاع، همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، به تمرکز بر مسائل داخلی تقلیل یافته است، حضور عمومی بسیار اندکی دارد و، به همان نسبت، تعامل کمی با مقامات خارجی یا رجال بازدیدکننده دارد.

بنا به گزارش‌های رسانه‌ای متعدد، محمد بن زاید و شیخ طحنون در یک ملاقات جنجالی در سیشل با هم بودند، که از قرار آن‌جا درباره ایجاد یک کانال ارتباطی غیررسمی بین کرملین و دولت ترامپ که در حال برآمدن بود، بحث می‌شد. این ماجرا توجه دادستان ویژه آمریکا، رابرت مولر، را در جریان تحقیق درباره مداخله خارجی در انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۲۰۱۶ در آمریکا به خود جلب کرد. طحنون بعداً در جریان سفر بن سلمان ولیعهد عربستان در سال ۲۰۱۸، و یکبار دیگر در سال ۲۰۱۹، به واشنگتن سفر کرد. محمد بن زاید در سال ۲۰۱۷، پیش از قطع رابطه با قطر، به واشنگتن سفر کرد، ولی دیگر برنگشت. در حالی که طحنون به‌وضوح مورد اعتماد محمد بن زاید است و مسلماً بخشی از حلقه درونی تاج‌بخشی در ابوظبی است، شهرت او برای عمل‌کردن در سایه ممکن است به ضرر او

ماه جلسه تشکیل می‌دهند تا از میان خودشان رئیس کشور را انتخاب کنند (جدول ۲). پرسش کلیدی در چنین سناریویی این است که آیا چهار رأی برای ممانعت از نامزدی فرد مطلوب ابوظبی می‌تواند شکل بگیرد، و آیا ابوظبی می‌تواند بر امیرنشین‌های بسیار ضعیف از لحاظ سیاسی و اقتصادی فشار وارد کند تا آن‌ها را با خود همراه کند؟

در صورت بروز هر گونه بن‌بست یا تنش، دیگر سناریوی جایگزینی می‌تواند این باشد که نایب رئیس کشور — که به‌رحال رئیس موقت کشور است، درست همان‌طور که شیخ مکتوم در سال ۲۰۰۴ یک روز در این سمت بود — به عنوان رئیس کشور امارات متحده عربی برای یک دوره پنج ساله منصوب شود. اگر این سناریو پیش برود، محمد بن راشد که هفتاد و اندی سال سن دارد، و به خاطر دیدگاه‌ها و رهبری‌اش در دبی در تمام دنیای عرب مورد تحسین است، احتمالاً در حال حاضر «آدم مطمئن» برای این مقام به نظر می‌رسد.

سناریوی ۲: هم امیر ابوظبی و هم رئیس کشور امارات متحده

در صورتی که امیر بعدی ابوظبی، رئیس کشور امارات هم بشود، رهبری ابوظبی با این سوال روبه‌رو می‌شود که آیا جانشینی باید در میان پسران شیخ زاید جابه‌جا شود یا به نسل بعدی منتقل شود (جدول ۳). وقتی شیخ زاید در سال ۲۰۰۴ محمد بن زاید را به سمت معاون ولیعهد منصوب کرد، ترجیح خود را برای جانشینی در میان برادران ارشد نشان داد ولی معلوم نکرد که بعد از آن چه خواهد شد. بسیاری در ابوظبی نگران ریسک‌های یک روند جانشینی برادران «به سبک سعودی» هستند، که باعث به قدرت رسیدن متوالی پادشاهان سالخورده شد و انتقال ناگزیر قدرت به یک نسل جدید را برای سال‌ها به تاخیر انداخت. تقریباً در همان مقطعی که سعودی‌ها بالاخره روند کار خود را تغییر دادند و محمد بن سلمان را سریعاً به عنوان ولیعهد منصوب کردند، تصمیم ابوظبی برای حفظ روند انتقال قدرت از برادری به برادر دیگر قدری طعنه‌آمیز است.

چه کسی در نهایت جانشین محمد بن زاید خواهد شد؟

هر صحبت دیگری درباره جانشینی در امارات متحده باید شامل سناریویی باشد که در آن محمد بن زاید از صحنه بیرون می‌رود. در چنین موردی، یکی از پسران یا برادرانش، خواه تنی یا ناتنی، می‌تواند قدرت را در دست بگیرد.

جدول ۲. امیران هفت امیرنشین

سن	نام امیر/حاکم	امیرنشین
۷۰	شیخ خلیفه بن زاید آل نهیان	ابوظبی
۸۸	شیخ حمید بن راشد آل نعیمی	عجمان
۶۹	شیخ محمد بن راشد بن سعید المکتوم	دبی
۷۰	شیخ حمد بن محمد بن حمد الشرقی	فجیره
۶۳	سعود بن صقر القاسمی	راس الخیمه
۷۹	شیخ سلطان بن محمد القاسمی	شارجه
۶۷	سعود بن راشد المعلا	ام القیوین

ابوظبی شده، و او از طریق مالکیت باشگاه فوتبال منچستر سیتی و ریاست صندوق سرمایه‌گذاری دولتی امارات هم اعتبار بین‌المللی برای خود ایجاد کرده است. شاید مهم‌تر از همه این است که منصور در سال ۲۰۰۵ با منال بنت محمد بن راشد آل مکتوم، دختر امیر دبی ازدواج کرد، و این موضوع آن دو و پنج کودک‌شان را به نماد وصلت آل نهیان در ابوظبی و آل مکتوم در دبی تبدیل کرد. در هر سناریویی که طی آن برای رفع تنش بین دو امیرنشین بر سر کاندیدای حاکمیت در ابوظبی و ریاست کشور امارات به «سازش» دوطرفه نیاز باشد، این نسبت فامیلی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

تمام شود. او هم مثل هزاع، گرچه به دلایل متفاوت، وجهه عمومی نیرومندی برای خود نمی‌سازد.

اعضای دیگر گروه بنی فاطمه، مثل عبدالله بن زاید وزیر خارجه و حمدان بن زاید نماینده امیر در «منطقه غربی» ابوظبی، در بین عموم به‌عنوان افرادی محسوس نمی‌شوند که دارای صفات رهبری لازم برای نامزدی جدی در جایگزینی باشند. اما اگر در نبود محمد بن زاید - جانشینی به یکی از پسران بنی فاطمه برسد، شیخ منصور بن زاید، وزیر امور ریاست کشور امارات و معاون نخست‌وزیر از سال ۲۰۰۹، محتمل‌ترین نامزد است. این دو سمت فدرال باعث یک دهه مشارکت شیخ منصور در بالاترین سطوح سیاست‌گذاری امارات و نه صرفاً

جدول ۳. همسران و پسران شیخ زاید

عالیه	حصه	فاطمه	شیخه	فاطمه	عایشه	موزه الخییلی	موزه	آمنه
۱۹۴۸	خلیفه							
۱۹۵۵			سلطان					
۱۹۶۱			محمد					
۱۹۶۲			حمدان					
۱۹۶۳			هزاع					
۱۹۶۵				سعید				
۱۹۶۶								عیسی
۱۹۶۸			طحنون		نهیان	سیف		
۱۹۷۰			منصور		فلاح	حمد		
۱۹۷۱					ذیاب	احمد		
۱۹۷۲			عبدالله					
۱۹۷۳						عمر		
۱۹۷۷						خالد		

یکی از برادران ناتنی او؟

سناریو ممکن است محمد بن زاید ادعای کنترل ابوظبی بر تمام امارات متحده را بکند، از جمله با سرکوب مخالفت‌ها. این می‌تواند آسیب بزرگی به اتحاد امیرنشین‌ها بزند و باعث شود دبی از ابوظبی فاصله بگیرد، و ائتلافی نرم با امیرنشین‌های دیگر تشکیل دهد. اگر ابوظبی واکنش منفی امیرنشین‌های دیگر را، مثلاً با استفاده از نیروی نظامی، سرکوب کند، اعتبار امارات متحده عربی به عنوان یک شریک قدرتمند و باثبات و مطمئن برای آمریکا با تردید روبرو خواهد شد.

سناریویی که در آن یکی از برادران محمد بن زاید، نه خود او، جانشین شیخ خلیفه و حاکم ابوظبی و امارات شود، احتمالاً باعث تداوم سیاست‌های امارات خواهد شد، هرچند با قاطعیتی کمتر از بدترین سناریوی ممکن که توضیح داده شد. در حالت دیگر، ارتقای محمد بن راشد از مقام نایب رئیس امارات به ریاست کشور را می‌توان به عنوان یک راه‌حل توافقی تفسیر کرد. این ممکن است باعث تجدید نظر در موضع امارات در امور منطقه‌ای شود، و فرصتی ایجاد کند تا ابوظبی نیز بیشتر مهار شود و روابط خود با امیرنشین‌های دیگر کشور را بازسازی کند.

در مورد موضع امارات در امور منطقه‌ای و سیاست خارجی، محمد بن زاید عامل اصلی مداخله امارات در کشورهای زیر بوده است:

- سودان، از سال ۲۰۱۹
- قطر، از سال ۲۰۱۷ (به طور خصمانه)
- یمن، از سال ۲۰۱۵
- شاخ آفریقا، از پیش از سال ۲۰۱۵
- لیبی و مصر، از سال ۲۰۱۱

بدون محمد بن زاید، استفاده قهری از قدرت نظامی و دیپلماتیک امارات به این صورت دیگر قطعیت نخواهد داشت.

در جاهای دیگر خلیج فارس، امارات در پروژه‌های همکاری امنیتی و توسعه با بحرین از زمان اعتراضات سال ۲۰۱۱ در این کشور حضور داشته است. در عمان کشف حداقل دو حلقه جاسوسی متصل به امارات از سال ۲۰۱۱ زمزمه‌هایی از دخالت احتمالی در انتقال قدرت در آینده بعد از ترک قدرت از سوی سلطان قابوس (متولد ۱۹۴۰) ایجاد کرده است.

سنجش میزان حمایت امیرنشین‌ها از این‌گونه سیاست‌ها، هم در میان شهروندان و هم نخبگان، دشوار است. ولی محمد بن راشد، امیر دبی، ندرتا درباره آنها حرفی می‌زند که این حاکی از مخالفت

اگر قرار شود که رهبری ابوظبی به برادری بیرون از حلقه بنی فاطمه برسد، کاندیدای اصلی ظاهراً شیخ سیف بن زاید است که از سال ۲۰۰۴ در سمت وزیر کشور امارات و، مثل منصور، در سمت معاون نخست‌وزیر از سال ۲۰۰۹ خدمت کرده است. شیخ سیف، هم در ابوظبی و هم در سراسر امارات متحده شناخته‌شده است، فردی قدرتمند و متبحر دیده می‌شود، و کاریزما و تجربه لازم برای یک رهبر موفق را داراست. سیف رویکرد امنیت-محور امارات در امور داخلی و منطقه‌ای را ادامه خواهد داد اما بدون آن خصوصیات نظامیگری که محمد بن زاید به آن متصف است و واکنشی نسبتاً نامطلوب از سوی امیرنشین‌های دیگر امارات و کشورهای همسایه ایجاد کرده است.

تزلزل در وحدت ملی

اگر هر کسی غیر از محمد بن زاید در آینده قدرت را در دست بگیرد، این ممکن است ناشی از رویدادهای احتمالی متعددی باشد، از جمله آنکه محمد بن زاید به صورت توافقی یا طوری دیگری کنار رفته باشد.

اگر یکی از میراث‌های محمد بن زاید قدرت‌نمایی منطقه‌ای بسیار فراتر از مرزهای امارات باشد، یک میراث دیگر او شاید تلاش‌های او برای تحکیم قدرت در ابوظبی علی‌رغم مخالفت‌های دیگر اعضای اتحادیه باشد. نفوذ ابوظبی در کل امارات متحده بی‌شک از سال ۱۹۷۱ ثابت بوده است، ولی بیشتر دهه اول عمر این کشور صرف مشاجرات تند میان هفت امیرنشین بر سر مسائل قانونی و تقسیم مسئولیت‌ها بین سطوح فدرال و امیرنشین‌ها شد.^۷ هر چند مسائل قانونی مرتبط با اتحادیه امارات رسماً در اواخر دهه ۱۹۷۰ حل و فصل شد، نشانه‌هایی پدیدار شده است مبنی بر آنکه با زوال دوران حاکمیت شیخ زاید، پیوندهای اتحادبخشی که او تشکیل داد روز به روز ضعیف‌تر می‌شود.

تاکنون تنش‌ها عمدتاً پشت پرده و دور از انظار عمومی باقی مانده است، مثل پناهندگی پسر امیر فجیره در سال ۲۰۱۸ به قطر.^۸ ولی اگر این تنش‌ها به خاطر نگرانی از دهه‌ها حاکمیت محمد بن زاید بر کشور امارات علنی‌تر شود، اضطراب ناشی از آن می‌تواند باعث تقاضا برای انتخاب یک نامزد توافقی شود همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد.

پیامدها برای آمریکا

تأثیر جانشینی امیر امارات متحده بر منافع آمریکا احتمالاً به این برمی‌گردد که انتقال قدرت چقدر مناقشه‌آمیز باشد. در بدترین

محمد بن زاید در ابوظبی و محمد بن سلمان در ریاض است. چنین دیدگاه‌هایی دست‌کم در مورد تهدید منطقه‌ای ایران، ظاهراً با دیدگاه‌های دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا و مشاور ارشد و دامادش، جرد کوشنر، و همین‌طور دیدگاه‌های بنیامین نتانیاهو که به تازگی دوباره نخست‌وزیر اسرائیل شده، همخوانی دارد. این هماهنگی عمومی ممکن است دولت فعلی آمریکا را خشنود کند، ولی هرگاه - و اگر - این شخصیت‌های کلیدی خلیج فارس از صحنه بیرون بروند، ممکن است دوام پیدا نکند.

او با برخی از آن‌هاست. سکوت او به نوعی یادآور هزینه اقتصادی ملموسی است که قطع رابطه با قطر برای دبی به بار آورده است و باور عمومی هم موید آن است که محمد بن راشد چنین دیدگاهی دارد. شالوده اقتصادی اصلی دبی رابطه تجاری تاریخی و جاری آن با ایران است و روابط لجستیکی نزدیکی با ایران دارد. فشار فزاینده ابوظبی و ریاض بر دیگر کشورهای خلیج فارس برای کاهش پیوندهای شان با ایران و همین‌طور وضع مجدد تحریم‌های آمریکا بر جمهوری اسلامی به این رابطه آسیب زده است.^۹

امروز سیاست‌های امارات متحده و عربستان دست‌کم در ظاهر تقریباً همپای هم پیش می‌رود، که این نتیجه آشکار رابطه نزدیک

ارجاعات

1. U.S. Energy Information Administration, "Country Analysis Brief: United Arab Emirates," Mar. 21, 2017, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=ARE>.
2. Constitution of the United Arab Emirates, available at <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae030en.pdf>.
3. Simon Henderson, "The UAE After Sheikh Zayed: Tensions Between Tribe and State," PolicyWatch 916, Washington Institute for Near East Policy, Nov. 16, 2004, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-uae-aftersheikh-zayed-tensions-between-tribe-and-state>.
4. "Leadership Looks Beyond 11 September Crisis Management," *Gulf States Newsletter* 26, no. 683, April 2002, 11-12.
5. موضع محمد بن زاید در این رابطه با موضع تمیم بن حمد آل ثانی، امیر قطر، و محمد بن سلمان، ولی‌عهد عربستان قابل مقایسه است - همچنین هر دو فرزندان همسران محبوب روسای پیشین دولت هستند.
6. پس از مرگ ناصر بن زاید در ژوئن ۲۰۰۸ و احمد بن زاید در مارس ۲۰۱۰ - که هر دو در سانحه هوایی جان باختند، از نوزده پسر شیخ زاید هفده پسر زنده هستند.
7. As detailed extensively in an eyewitness account of the formation and early years of the UAE by a member of the Council of Ministers: see *Abdullah Omran Taryam, The Establishment of the United Arab Emirates, 1950-1985* (London: Croon Helm, 1987).
8. David Kirkpatrick, "Emirati Prince Flees to Qatar, Exposing Tensions in UAE," *New York Times*, July 14, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/07/14/world/middleeast/emirati-prince-qatar-defects.html>.
9. Tuqa Khalid and Andrew Torchia, "In Dubai, U.S. Sanctions Pressure Historic Business Ties with Iran," *Reuters*, Nov. 19, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-iran-sanctions-dubai/in-dubai-us-sanctions-pressure-historic-business-ties-with-iran-idUSKCN1NO14Y>.

درباره ویراستاران

کریستین کوتس اولریکسن هموند خاورمیانه انستیتو بیکر برای سیاست‌گذاری عمومی در دانشگاه رایس است و تمرکز مطالعات او بر روابط بین‌الملل، اقتصاد سیاسی بین‌المللی، و امنیت کشورهای عربی خلیج فارس است. او نویسنده چهار کتاب درباره کشورهای عربی خلیج فارس است که اخیراً منتشر شده‌اند؛ از جمله: کشورهای خلیج در اقتصاد سیاسی بین‌المللی (۲۰۱۵) و امارات متحده عربی: قدرت، سیاست، و سیاست‌گذاری (۲۰۱۶). او دارای مدرک دکترای تاریخ از دانشگاه کمبریج است.

سایمون هندرسون هموند بیکر و مدیر برنامه برنستاین در زمینه «خلیج فارس و سیاست‌گذاری انرژی» در انستیتو واشنگتن است و حوزه تخصص او در انستیتو در زمینه امور انرژی و کشورهای عربی محافظه‌کار خلیج فارس است. هندرسون در گذشته ژورنالیست فایننشال تایمز بوده و به عنوان مشاور امور خلیج فارس برای شرکت‌ها و دولت‌های مختلف کار کرده است. او مکرراً در رسانه‌ها ظاهر می‌شود و درباره جریان‌های سیاسی داخلی آل سعود، تحولات انرژی، و رویدادهای خلیج فارس بحث می‌کند.

